

HAN ÖPPNADE DÖRREN FÖR SAMTAL OM KLANER

Man kan önska sig tusen saker. Man kan önska sig att hitta den perfekta vinterjackan på rean, att solen ska skina på midsommarafton eller en resa till månen. När Mats Löfving anlände till Radiohuset vid tolvtiden lördagen den 5 september visste han vad han skulle säga, han förstod att det skulle väcka uppmärksamhet men att han fyra dagar senare skulle citeras i partiledardebatten, föranleda en särskild riksdagsdebatt och intervjuas i SVT:s Agenda var mer än han skulle ha kunnat önska.

Mats Löfving var då chef för polisens Nationella operativa avdelning, ställföreträdande rikspolischef, och det Ekots Monica Saarinen sagt när hon kontaktat honom var att intervjun skulle handla om gängkriminaliteten:

”Klarar polisen gängkriminaliteten, Mats Löfving?”

Tyglarna var för övrigt fria. Sikten god. Ryggen säkrad. Han hade talat med rikspolischefen och med sakkunniga inom polisen. Han hade en rätt färsk rapport i ränseln. Han var, kort sagt, taggad.

Det var hans första framträdande i Lördagsintervju, en av hans första längre intervjuer överhuvudtaget. Han var van vid att bli avbruten, snabba frågor och snabba svar; nu skulle han få utveckla en tankegång, brodera, tala till punkt. Det var, skulle han senare säga, ”en linjeintervju”.

Han uttrycker sig gärna på det sättet.

Sexton minuter in i handlingen kom den fråga han väntat på.

Monica Saarinen:

– Jag har sett att polisen i både Malmö och Göteborg talar om att det finns sådana här släktbaserade kriminella nätverk. De bygger på familjer helt enkelt. Är det så? Och hur påverkar det ert arbete?

Mats Löfving:

– Det här är en jätteviktig fråga för ...

Han avslutade inte meningen, bytte spår:

- Vi kan uppfatta att den här diskussionen om integrationen kan vara lite naiv i Sverige.

Monica Saarinen:

- Hur då?

Mats Löfving:

- För det är ju på det sättet att långt ifrån alla människor vill bli en del av det svenska samhället. Just nu har vi minst fyrtio stycken släktbaserade kriminella nätverk i Sverige. Ja, så kallade klaner. De har kommit till Sverige, påstår jag, med syfte att organisera och systematisera kriminalitet. De arbetar med att skapa makt. De har stor våldskapacitet. De vill tjäna pengar.

Han betonade orden "makt", "våldskapacitet", "pengar" utan att höja rösten.

Dialekten kunde spåras till trakten av Norrköping. Han preciserade sig:

brottsligheten handlar om narkotika, våld, utpressning. Han påstod att de, som han uttryckte det, "tar sig in i näringslivet". Han sa:

- Det finns också exempel på att man tar sig in i det politiska livet och vill ha en roll att spela i den offentliga riktiga styrningen av en kommun eller till och med av Sverige.

Det var, naturligtvis, sensationellt det han sa.

- Det låter ju väldigt ..., hann Monica Saarinen säga innan hon blev avbruten av polischefen. Han hade mer på hjärtat, mer att säga om klanerna. Nu hade han fått upp ångan.

- Det ska man göra väldigt tydligt, där är inte individen viktig. Det är till och med så att man arrangerar äktenskap med syfte att stärka släktens, klanens, varumärke och makt.

- Okej, men ..., sa Monica Saarinen.

Efteråt skulle hon säga att "hakan föll i skrivbordet" när hon hörde Löfving lägga ut texten. Hon hade intervjuat partiledare och näringslivstoppar och generaldirektörer i decennier, varit nyhetsankare och ansvarat för valvapor i televisionen, på åttonde året styrt Lördagsintervjun med stor precision och lätt hand, alltid väl förberedd, ständigt aktuell, men detta överrumplade henne.

Flera gånger hade Anders Thornberg, Mats Löfvings chef, rikspolischefen, gästade Lördagsintervjun, också med frågor kring gängkriminalitet och dödsskjutningar, och

han hade talat bekymrat om den fortsatta tillväxten av unga kriminella, det ökade våldet, bristen på respekt för rättsväsendet, tystnadskulturen, men det var allmänna resonemang, dämpat tonläge, under flagg av förtröstan: Sverige är ett av de tryggaste länderna i världen. Dialogen med både regering och opposition är väldigt bra.

Mats Löfving överraskade med sin konkretion. Han överraskade med sina påståenden om klaner som kommit till Sverige för att begå brott, om arrangerade äktenskap, snart också med påståenden om barn som uppfostras till att ta över den kriminella organisationen, som inte vill bli en del av samhället. Det var som om han talade om ett annat land än det gamla och fria, det glädjerika sköna.

– Vet du, det här låter ju väldigt kontroversiellt, sa Monica Saarinen. För du påstår att du vet att det är så här.

Han visste. Han hänvisade till "den underrättelsebild vi har". Han nämnde Stockholm, Södertälje, Göteborg, Malmö, även Landskrona, Jönköping. Han påstod att det var en utveckling som pågått under "många år". Monica Saarinen kastade in en fråga om vad detta betyder för polisens arbete och Mats Löfving svarade, fortfarande utan att tveka, fortfarande utan ens en darrning på rösten, som om han satt i en intervju om pensionssparandets grunder och inte om kriminella nätverk, med att dela in skurkarna i tre kategorier, på olika nivåer: Huvudmän. Möjliggörare. Utförare.

Polisens resurser, sa han, måste sättas in på alla tre nivåer, med olika metoder för var och en. För att komma åt huvudmännen, betonade han, i samarbete med arbetsförmedling, försäkringskassan och så vidare.

Det var moderatledaren Ulf Kristersson som fyra dagar senare citerade Mats Löfving i riksdagens partiledardebatt. Ytterligare sju dagar senare initierade Liberalerna en särskild riksdagsdebatt om gängkriminaliteten. Den inleddes av partiets Johan Pehrson:

– Gängvåldet fräter sönder samhället.

Han krävde repressiva insatser, samtidigt en historisk satsning på förebyggande åtgärder, "kalla det gärna en Marshallplan för förorten". Inrikesminister Mikael Damberg tackade Liberalerna för en både "angelägen och plågsamt aktuell debatt

om gängvåldet”, sa sig dela människors oro och vrede och berömde den egna regeringen för att leverera fler poliser, övervakningskameror, straffskärpningar än någonsin tidigare. Moderaternas Johan Forssell var inte lika begeistrad över regeringens insatser. Sverigedemokraternas Adam Marttinen skyllde på invandringen. Centerns Johan Hedin var närmast ångerfull:

– Vi måste lägga prestigen åt sidan och inse och erkänna att vi har gjort för lite och ibland har gjort fel. Vi måste vara beredda att ompröva gamla ställningstaganden när vi förstår att världen har förändrats.

Mikael Damberg nickade i sin bänk. Det gjorde han inte när vänsterpartiets Linda Westerlund Snecker talade om ”duttande med lagstiftning” – här gjorde han en minnesanteckning – fast hon låg Löfving inte långt efter då hon avslutade med att beskriva ett gängkriminalitetens parallellsamhälle som måste tryckas åt från varje håll.

– Polisen står idag ensam mot gängen.

Mikael Damberg avslutningsvis:

– Frågan är om de svenska partierna i riksdagen har varit mer eniga kring de här frågorna än vi är just nu.

Mats Löfving nämndes några gånger under debatten, som en auktoritet i ämnet. I SVT:s Agenda gladde han sig åt att ha öppnat dörren för ”en redig diskussion”.

– **Ja, jag är nöjd med det här**, säger Mats Löfving tre månader senare i Stockholmspolisens numera ödsliga pressrum på Kungsholmen – ett vitt bord, åtta grå stolar, fyra kala väggar – och han är som alltid i offentligheten klädd i polisens ljusblåa skjorta med beteckningen POLIS i gult mot svart botten, axelklaffarna i guld, två eklövsgaloner, svart slips, svarta byxor, svarta skor: 1,92 i strumplästen, slätrakad och vältränad, ger intrycket av att kunna springa ikapp vem som helst.

Sedan Lördagsintervjun har han bytt jobb. Titeln är numera Regionpolischef i Stockholm.

Löfving är nöjd över: Att bli flitigt citerad i media. Att saken togs upp i riksdagen. Att tvärpolitiska motioner skrivits. Att kommuner reagerat.

– Dörren har öppnats, säger han åter. Många är beredda att göra rediga saker.

Ingen inom polisen har hört av sig och klagat.

Allt han sa i Lördagsintervjun, menar han, allt finns redan i polisens egna rapporter och analyser, i Brottsförebyggande rådets utredningar, i tidningsartiklar, alltmedan "Sverige" undvikit att tala om saken. Sverige?

– Alla ... som finns i den offentliga debatten. Man har undvikit de här frågorna.

Politiker, sa han i Lördagsintervjun, har "åkt jojo" i sitt engagemang, anpassat sig till "det mediala trycket". Nu säger han att han hoppas på enighet i sak, på att politiker ute i landet vågar ta initiativ, på att politiker och myndigheter samordnar sig nationellt på det att polisen vet vad de har att förhålla sig till, "för att kunna göra det som krävs av oss". Nationell samling alltså?

– Vad menas med det? Det måste i alla fall vara så att det lokala och det nationella hänger ihop, att där finns en balans, även om det naturligtvis kan variera lite lokalt. Och förhoppningsvis finns en enighet om problembilden.

Boel Godner, säger han, Boel Godner är ett föredöme, ett undantag.

– Jamen titta på Boel Godner.

Boel Godner är sedan snart ett decennium kommunalråd och kommunstyrelsens ordförande i Södertälje. Som ny på posten talade hon om kriminaliteten som "en böld" på samhällskroppen, undvek inte att uttrycka sina bekymmer över att kommuninvånare flydde staden – "De känner inte igen sig i Södertälje" – och gav sitt fulla stöd till en hela samhällets offensiv mot brottsligheten. Människor mördades på lokal i Södertälje, polishuset besköts, flera varuhus och en skola brann; värre ändå var att kriminaliteten, en mer raffinerad sådan, uppenbarligen letat sig in i det offentliga rummet, till och med in i finrummen. Brottsligheten började bli samhällstärande.

– Det som utmärker Boel Godner kan andra ta efter, säger Mats Löfving. Hennes tålamod, hennes uthållighet och det långt över mandatperioden. Hon har respekt för att det inte kan bli klart med en gång. Hon har stark integritet. Hon har också haft motgångar men hon har förmått ta på sig kaptensbindeln, stått för ett verkligt ledarskap, en offensiv anda som visar att det här är bra för kommunen.

Han säger att polischefer ute i landet berättar för honom att politiker ringer och frågar vad de ska göra.

– Så ska det ju inte vara.

Och politiker högre upp, i riksdag och regering?

- Det här att kriminaliteten har letat sig in överallt, att den finns på olika nivåer i samhället, gör saken komplicerad. Det kräver samordning. Vi måste gå åt samma håll. Vi måste angripa kriminalitetens drivkrafter. Makt och pengar. Det handlar om makt och pengar. Man måste följa pengaflöden, se vart statens pengar tar vägen.

Lagändringar?

- Det ska inte vara en massa prat om lagändringar.

Åtgärder pratar Mats Löfving hellre om.

Polis blev han för att han inte hade en bättre idé och jobbet tycktes rätt häftigt: han hade pryat hos polisen i sjuan, lyckades få prya där igen i nian och sommarjobbet på landstingstvätten övertygade honom om att vika 1 400 handdukar om dagen inte var vad han ville ägna sig åt. Uppvuxen i stadsdelen Lindö i Norrköping – villor och radhus, småbåtshamn – pappa typograf på Norrköpings Tidningar och mamma personlig bankman på Nordbanken, tvåårig social linje på gymnasiet – ”värdelös” – och lumpen direkt efter studenten vilket innebar att han kunde söka till Polishögskolan nitton år gammal. Han kom in, på första försöket.

- Det är klart att jag var för ung. Jag visste ju ingenting om världen.

Löfving var en duktig, engagerad student som aldrig ägnade en tvivlande tanke över sitt yrkesval. Det var första gången han ansträngde sig i skolan. Därefter fyra år som ordningspolis i Norrköping – forna kollegor beskriver honom som: vettig, vetgirig, målmedveten, alltid korrekt mot buset, också skojig, känd för sina stora gapskratt och djupa suckar.

Han började plugga juridik i Uppsala; inte för att bli polischef, säger han själv och hänvisar till sitt examensarbete: ”Köparens skadeansvar gentemot en säljare vid köparens dröjsmål då köpet ej häves.” (Icke utan beröm godkänt.) Han funderade på att bli bolagsjurist. Han satt ting, sökte jobb, fick inga jobb, ramlade in på en polischefsutbildning och så började hans väg mot toppen: chef för kriminalavdelningen i Norrköping, sakkunnig vid justitiedepartementets polisavdelning, biträdande länspolismästare och sedan länspolismästare i Östergötland och vidare uppåt. De forna kollegorna understryker chefens ambition att ej tappa markkontakten, gärna en kväll i radiobil. Negativt? Snål. Höll hårt i statens pengar.

Den rapport på vilken Mats Löfving byggde sitt uttalande om de fyrtio familjerna är naturligtvis hemligstämplad. Den har kommit ut ändå. Aftonbladet publicerade ett referat, Acta Publica publicerade "en fördjupad granskning". Av referaten att döma blandar rapporten stort och smått, äpplen med päron. Det blir, för att vara konkret, problematiskt att jämföra den familj som skildras i Johanna Bäckström Lernebys bok *Familjen* med de tre och med varandra förbundna släkter som behandlas i den trettiosidiga interna analys med namnet "Grov och organiserad brottslighet bland kriminella syrianer och assyrier i Södertälje" som lade grunden till den fleråriga totalinsats som gått under namnen Tore 1, Tore 2 och Tore 3. (Löfvings indelning av skurkarna i Huvudmän-Möjliggörare-Utförare har hämtats från den.) Medlemmar av familjen i Angered som Lerneby berättar om hotar och skrämmer människor, har dömts för grova våldsbrott och övergrepp i rättssak och narkotikalangning, smuggling av tårgas och springknivar, misstänks för värre brott än så; familjen har en egen moské, internationella kontakter, sysslar med detaljhandel. I Södertälje skulle problemen – enligt polisens analys – inte ta slut i och med att våldsverkarna syddes in, problemen var nämligen värre än så. Här fanns en parallell kriminell struktur, ett maffialiknande mönster, som ätit sig in i kyrkan, idrottslivet, restaurangnäringen, assistentbranschen, också den kommunala förvaltningen och kommunfullmäktige.

Familjen i Angered demonstrerade utanför stadsdelsförvaltningens sammanträde för att få den att ändra ett beslut, i Södertälje skulle familjen ha suttit med på sammanträdet.

Familjerna i Angered och Södertälje liknar varandra på så sätt att klanen ger skydd och andra fördelar, en sluten krets där individen underordnas gruppen, helheten går före delen.

Skillnaden dem emellan, om man ska tro Södertäljeanalysen, är både arten och omfattningen av brottsligheten.

Gunnar Appelgren är kritisk. Gunnar Appelgren är kriminalkommissarie, han ledde insatsen i Södertälje från första början, såg till att den kom att bygga på en grundlig analys och har visst aldrig setts i uniform – klädseln går åt jägarhället – och i bilen på väg mellan nya uppdrag säger han sig vara skeptisk till talet om klaner:

– Min invändning är att vi hamnar i ett definitionsträsk, att vi får en diskussion om vad saker och ting betyder. Jag har ingenting emot att vi internt använder oss av de här begreppen, när vi är överens om vad vi menar, men det blir ett pedagogiskt problem när vi vänder oss utåt. Redan nu är det svårt. Man blandar ihop saker och ting. Jag menar en sak, du kan mena något annat och en tredje kanske tycker något annat. Det blir kluddigt.

Han säger:

– Sedan är det naturligtvis så att det finns kriminella nätverk som baseras på släktkontakter. Att det finns vet vi ju från Södertälje.

Mats Löfvings påstod i Lördagsintervjun att klanerna kommit till Sverige ”enbart med syfte att organisera och systematisera kriminalitet”. De släkter som beskrivs i Södertäljeanalysen tycks snarare ha glidit in i kriminalitet – det ena gav det andra – med en från hemländerna importerad och välgrundad skepsis mot staten, med slakten som livförsäkring. Mats Löfving förstår invändningen.

– Jag generaliserade. Det var hårt sagt. Men min avsikt var att angripa kriminaliteten. Mitt uppdrag är att bekämpa brott. För mig är det självklart.

Som regionpolischef i Stockholm har han kunnat konstatera att det på fem år blivit tvåhundra femtio färre poliser i huvudstadsregionen.

– Det är så klart en stor besvikelse, säger han. Samtidigt har vi anställt cirka tusen civila experter och jag har en god dialog med rikspolischefen om de kommande årens tillväxt.

Allt färre poliser arbetar i yttre tjänst, enligt en artikel i Polistidningen, färre än hälften. Vid mitten av åttiotalet fanns två tredjedelar av styrkan på gatan.

– Det är absolut ett problem att det inte är fler i yttre tjänst, men det är framför allt helheten som måste fungera. Vi måste bli bättre på underrättelsetjänst, utredningar, förhörsteknik, it ... Vi kommer inte att lösa de problem vi talar om bara med fler poliser på stan.

Hur lång tid kommer det att ta?

– Länge. Det har tagit trettiofem, fyrtio år att komma hit. Och så beror det ju på hur vi agerar också.

Anders Sundelin

Fotnot. På kvällen 22 februari 2023 tog Mats Löfving sitt liv. Tidigare samma dag hade polismyndigheten på en presskonferens presenterat en utredning där Löfving anklagades för att ha varit jävig i flera fall, inte varit sitt uppdrag vuxen och rekommenderade att man avskedade honom.